

UNIVERSITAT DE BARCELONA

LA PENA DELS INNOCENTS

**Reflexions sobre violència. Reflexions sobre
familiars de persones empresonades**

Treball de final de Grau en Antropologia social i cultural

Isabel Moruno Garrido

elimoruno@gmail.com

NIUB: **15309125**

Curs 2018-2019

Tutor:

Alberto López Bargados

ÍNDEX

1- Resum.....	2
2- Preludi.....	2-3
3- Introducció.....	4
4- Metodologia.....	4-6
5- Marc teòric.....	6-13
6- El Centre Penitenciari de Quatre Camins.....	13-15
7- L'accés als espais que permeten les comunicacions.	15-19
8- Locutoris....	20-22
9- Comunicacions especials.....	22
• Vis a vis familiar... ..	22-23
• Vis a vis íntim....	23-24
• De convivència..	24
• Bodes al centre....	24- 25
10- Altres tipus de comunicacions... ..	25
11- Conclusions... ..	26-28
12- Bibliografia.....	29-30

ANNEXOS:

Annex 1- Part d'una publicació de la Generalitat respecte el model rehabilitador de les presons catalanes titulat "el model de rehabilitació de les presons catalanes"

Annex 2- Tríptic informatiu per a familiars d'interns a presó de Quatre Camins.

Annex 3- Autoritzacions de familiars per a realitzar escorcolls.

1- Resum:

Aquest article és un acostament etnogràfic en el camp de les comunicacions de l'àmbit penitenciari. En concret, a les comunicacions que es donen al Centre Penitenciari de Quatre Camins, atenint-nos a les formes i condicions amb què es realitzen.

A través del mètode etnogràfic s'han realitzat entrevistes a familiars, treballadors i voluntaris de la "Creu Roja" que atenen a fills d'interns a la sala d'espera de les comunicacions els dissabtes al matí.

Més enllà del patiment que les famílies viuen quan un familiar entra a presó, em plantejo si es pot considerar violència la forma en què s'organitzen i es realitzen aquests contactes.

L'anàlisi d'aquesta situació i l'estructura de les relacions de poder que es donen en aquest espai, ajuden a entendre l'aparent conformitat de les famílies.

PARAULES CLAU:

Institució total, poder, violència, gènere, identitat, estigma, família.

2 -Preludi:

He estudiat i exercit de treballadora social en l'àmbit penitenciari des de fa 14 anys. El meu treball m'ha permès parlar, treballar i acompanyar a interns i famílies que viuen una situació d'empresonament en algun dels seus membres.

Malgrat no és un descobriment nou que la institució és molt millorable i qüestionable en molts aspectes. També és cert, que l'antropologia m'ha donat eines per analitzar-la més profundament.

El fet de treballar en el mateix lloc on he fet la recerca m'ha donat possibilitats d'accés molt difícils per algú de fora. També m'ha donat la possibilitat de triangular les dades obtingudes a través de la pròpia experiència laboral.

Quan treballava a la model, la Maria Bober*¹, una persona que treballa d'administrativa, feia un poema de tant en tant. I moltes vegades em donava l'honor de poder-los llegir. Un d'aquests poemes, que ara comparteixo, fou clau per iniciar aquesta temàtica.

Una habitació freda

un llit, d'amor?

Una tauleta, un condó

Ell assegut en una punta

S'obren les reixes,

Es tanquen.

Ella arriba.

Mirades que no es troben

Paraules que no es diuen

Mans que no es toquen

Cossos que no es reconeixen.

Reixes a la pell

Reixes al cor

Reixes al desig

Reixes

¹ Agraeixo públicament a Maria Bober, no només el poema, sinó tota la sensibilitat que ha tingut sempre i que continua tenint cap a tothom, però especialment vers els familiars dels presos.

3- Introducció:

El present treball és una investigació etnogràfica sobre les comunicacions entre familiars i interns que es realitzen en el centre penitenciari de Quatre Camins. L'objectiu general és entendre com es viuen aquestes comunicacions per part de les famílies i analitzar si aquestes comunicacions poden considerar-se violentes. Entenent que existeixen varis tipus de violència, més enllà del seu concepte més ordinari del terme, és a dir, violència física. Al marc teòric destaco que podem parlar de diferents tipus; estructural i cultural, segons Galtung, o simbòlica, segons Bourdieu, entre altres.

Vull relacionar, observar i analitzar com es mouen i transformen en els camps que es generen en aquest espai. Com varien les relacions de poder quan es produeix l'experiència de comunicar amb una persona ingressada a presó. Comunicació marcada i organitzada i gestionada per l'administració penitenciària.

Aquestes relacions es donen en una institució total, que té per imperatiu l'exercici de la disciplina per a controlar les comunicacions.

Finalment, a la conclusió, analitzaré els perills que pot tenir mantenir la violència estructural i no buscar formes millors o alternatives per a realitzar les comunicacions familiars.

La presó és una conseqüència d'un fet social que s'inicia molt abans d'entrar-hi. La violència ve també de l'estructura que origina les causes. Hi ha molts tipus de violència i aquesta es genera a tots els àmbits de la societat.

4- Metodologia

L'any 2004 vaig començar a treballar com a treballadora social dins de l'àmbit penitenciari. D'ençà que vaig començar, excepte un període curt, que no va arribar a un any, sempre he realitzat aquesta feina. Tanmateix, he realitzat tasques diferents.

El/la treballador/a social, s'emmarca dins de l'equip de tractament. Aquest està compost per la figura d'un/a educador/a social, un psicòleg/a, un/a jurista i un/a treballador/a social.

Aquest equip té la tasca de conèixer a l'intern, veure la seva realitat. Conèixer la situació de la persona que ha de complir una pena de presó. No només el delictes, sinó les seves circumstàncies. A partir d'aquí, la persona comença un itinerari o un altre. Un pla de treball, que anirà canviant, adaptant-se també a les circumstàncies o trajectòria de l'intern.

Per diferents motius mai havia estat en un centre un centre penitenciari de compliment, malgrat els anys que porto a presons ^{*2}. Aquest nou inici ha coincidit amb l'etapa final dels meus estudis del grau d'Antropologia Social i Cultural.

Un centre de compliment és la part més dura i trista d'un procés penitenciari. Treballar amb les famílies, em connecta cada dia amb les conseqüències d'aquesta realitat i estudiar antropologia m'ha donat una perspectiva més amplia de la mateixa.

Així que, finalment, vaig decidir connectar els dos mons.

El fet de centrar-me en cada situació particular quan exerceixo de treballadora social, fa que no enfoqui la situació global. Em centro en que pot fer la persona i com la puc acompanyar per a millorar la seva situació. Veure i analitzar el global del que significa un centre penitenciari, em sembla també interessant i molt necessari. Així com qüestionar la seva existència, utilitat i conseqüències.

Llegir a Foucault, Loïc Wacquant o Garland i treballar en un centre penitenciari, remou profundament.

L'abordatge metodològic ha pretès ser qualitatiu. La recollida de dades s'ha realitzat mitjançant observacions i entrevistes. Pel que fa a les observacions s'han fet de dos tipus.

Observació no participant. Als búnquers de vigilància dels funcionaris.

Entrevistes en profunditat a famílies, funcionaris i voluntaris.

Les entrevistes les he realitzat individualment, amb persones amb les quals he tingut contacte, però amb qui no exerceixo cap mena d'influència sobre el seu familiar empresonat. Les entrevistes han estat estrictament confidencials.

He pogut contactar amb algunes famílies perquè he participat en un grup creat per a donar informació a familiars sobre l'empresonament. En els dos grups ens els que he participat, de tres sessions cadascun, no ha vingut cap familiar dels interns que jo porto. Això ha facilitat enormement, tenir un contacte que m'ha permès plantejar la possibilitat de col·laborar anònimament en l'estudi.

Respecte als professionals, em vaig posar en contacte amb el cap de comunicacions del meu centre, que facilitar les observacions. Gràcies a ell, he tingut accés als búnquers i els

² Els centres penitenciaris poden ser de preventius, de compliment o de medi obert. Jo he estat en els tres tipus de centres.

treballadors de comunicacions s'han prestat a parlar de la seva feina, també sense problemes.

Respecte les voluntàries, dir que conec a nivell personal a una persona que fa tasques de voluntariat. Aquesta persona m'ha presentat a dues persones més que van cada dissabte a atendre fills dels interns en les sales d'espera. També han col·laborat molt amablement. Cap professional de la presó sap amb quina família he parlat, ni cap família sap de les altres. No he apuntat mai cap nom personal, ni de familiars, ni de funcionaris ni de voluntaris.

5 - Marc Teòric:

En l'evolució del dret penal, les reformes, teòricament, han anat del càstig a la reinserció. Aquest canvi va acompanyat d'un canvi de discurs. Però la presó, continua essent, en gran part, càstig. I les famílies, un dany col·lateral.

“...quitar el deseo de infringir la ley, es la meta del castigo reformador o rehabilitador. El objeto de la reforma o de la rehabilitación es reintegrar al delincuente en la sociedad después de un periodo del castigo, y de diseñar el contenido del castigo de manera de poder lograrlo” (Hudson, 2003, p. 26)

A dins de les presons catalanes l'objectiu que es persegueix de manera paral·lela a la pena és la rehabilitació.³ El fet d'utilitzar alhora els dos termes, “castigar” i “reinsertar”, no deixa de ser polèmic. Anthony Duff, uneix els dos conceptes distingint dos tipus de càstig, el “càstig constructiu (constructive punishment) i el pur càstig “punitiu” (Merely punitive punishment) Duff, 2001.

A la presó, la persona internada és separada i allunyada de la societat a la que ha de tornar. Per a fer-ho, la presó com a institució, s'encarregarà de reeducar al pres. La presó ho farà com a institució total (Goffman, 2012): En l'acte d'empresonar a la persona sentenciada, no només quedarà afectada ella mateixa, sinó també la seva família i/o el seu entorn més íntim.

³ En el primer annex d'aquest article, afegeixo part d'una publicació de la Direcció General de Serveis Penitenciaris de la Generalitat de Catalunya titulat “el model de rehabilitació a les presons catalanes”

Institució total: “lugar de residencia y trabajo, donde un gran número de individuos en igual situación, aislados de la sociedad por un período apreciable de tiempo, comparten en su encierro una rutina diaria, administrada formalmente” (Goffman, 2012, p 15.)

Per a Goffman, el concepte d'institució total es refereix a més d'un tipus d'institució. Per tant, la presó no és l'única institució que pot tenir aquest adjectiu, però és en si mateixa, un exemple notori d'aquest tipus d'institucions.

La presó és una institució que aplica de manera pràctica una resposta política davant de la delinqüència, un fet social, que segons Garland (2005) ha crescut quan les circumstàncies socioeconòmiques han reforçat i generat noves divisions socials. Segons Garland, la resposta política es pot realitzar de diferents maneres, (ell parla de respostes adaptatives i no adaptatives). Però que fins ara les respostes s'ha formulat amb polítiques públiques que castiguen i exclouen. Anant més a les conseqüències que a les causes, amb la pràctica d'excloure i apartar a les persones tipificades de delinqüents.

“políticas penales (que) han establecido una división entre aquellos grupos a los que se les puede permitir vivir en una liberad sin constreñimientos y aquellos otros que deben ser estrictamente controlados.” Garland, 2005 :326-327”

Aquesta separació va acompanyada d'un necessari control en pro de la seguretat. Com analitza Foucault, quan s'ha centrat en l'anàlisi del poder disciplinari a través del panòptic de Bentham, el poder que es manifesta en institucions totals com la presó, es fa sota el discurs de la prioritació i la necessitat de mantenir la seguretat. Aquesta premissa s'estén i s'exporta a les famílies quan aquestes volen comunicar amb l'intern.

Més enllà de motius de seguretat, els contactes familiars es poden sostreure o ampliar en funció del comportament del pres. Ja que s'utilitza el poder de donar i treure la possibilitat dels contactes familiars, com a premi i com a càstig^{4*} Aquesta

⁴ En el reglament penitenciari publicat al BOE (Boletín Oficial del Estado) el 15 de febrer de 1996, en el seu article 263 apartat a diu així “Los actos que pongan de manifiesto buena conducta, espíritu de trabajo y sentido de la responsabilidad en el comportamiento de los internos, así como la participación positiva en las actividades asociativas reglamentarias o de otro tipo que se organicen en el Establecimiento, serán estimulados con alguna de las siguientes recompensas: a) Comunicaciones especiales y extraordinarias adicionales.”

organització no només afecta la persona que ha comés el delictes, també a la persona que té al voltant, d'una manera molt directa.

Segons la teoria general de sistemes de Bertalanffy (1989), la família és un sistema obert en constant interacció. En una institució total com és la presó, els espais de comunicació i els funcionaris són els únics camps que interactuen entre la família i el pres, regulant d'una manera total les relacions personals entre els membres. Aquesta relació de poder, pot ser violenta.

El mot "violència" és polèmic i cal matisar-lo. Ja que no sempre ni a tot arreu s'ha considerat de la mateixa manera⁵. Etimològicament "violència" ve del llatí "vis", que vol dir *força* i "latus" participi passat del verb *ferus*, que vol dir *portar* o *transportar*. Així doncs, seria portar la violència a alguna cosa o algú. Aquesta definició clàssica del terme, seria la que en un principi s'entendria a nivell general, motiu pel qual altres consideracions de violència, com ara "**violència estructural**" o "**violència cultural**", Galtung (2016) serien discutits per altres autors.

La diferència entre la violència directa, estructural i cultural, es basa en què la violència directa és la violència física, palpable. La violència estructural és un procés aplicable en aquelles situacions en les quals es produeix un dany en les necessitats humanes bàsiques. Supervivència, benestar, identitat o llibertat, com resultat d'un procés d'estratificació, sense necessitat d'una forma de violència directa. Quan parlem de violència cultural, ens referim a aquells aspectes simbòlics (com ara religió, ideologies, llengua..) que es poden utilitzar per a legitimar altres tipus de violència.

Si considerem les relacions familiars, humanes i afectives com una necessitat, veurem que les circumstàncies en què es satisfan aquestes necessitats són violentes i no precisament per una violència directe.

Les denominacions descrites de violència no són les úniques que existeixen. Podem parlar també de violència sistèmica, oculta, indirecta o institucional. Ens expliquen

⁵ En una enquesta duta a terme per l'Institut d'Investigació Social de la Universitat de Michigan es va interrogar una mostra de 1.374 homes americans sobre quins actes consideraven violents i quins no. D'aquesta mostra, el 57% pensava que disparar contra els saquejadors no constituïa un acte violent, i "gairebé un terç considerava que colpejar als estudiants" tampoc ho era. D'altra banda, el 58% considerava actes de violència cremar la targeta de reclutament i el 22% comptava entre el violent fins i tot les manifestacions passives (sit-ins). Informació citada a Colin Ward, *Violence* (Penguin Education, 1970), pàg. 4.

Parra y Tortosa (2003) que malgrat moltes vegades es fan servir com a sinònims, hi ha matisos entre ells.

Hi ha autors com clàssics, com Hobbes, que justifiquen la utilització la força per aconseguir el que es desitja per part de l'estat. Aquesta acció estaria justificada, ja que l'estat és fruit del contracte social, fet que el legitima per actuar. Que l'estat tingui el monopoli sobre el poder de la força, seria per a ell la solució per a mantenir la pau i la convivència. Hobbes reconeix en l'estat la capacitat de castigar. Aquí es pot discutir la legitimitat de l'ús de la violència, però no s'amaga.

Altres autors com Maurice Willian Cranston⁶, argumenten que la paraula violència porta tradicionalment amb ella, una connotació de condemna implícita, que no es dona en la paraula "força". Essent la força, en ocasions, lamentable, però permisible. En canvi la violència, fora quelcom dolent per definició. Seguint aquest discurs, el criminal, el terrorista i el psicòpata, utilitzarien la violència. I la policia, l'exèrcit o un ciutadà en defensa pròpia, utilitzarien una "força legítima".

La violència, per a Newton Garver (1968), no s'ha d'enfocar com una qüestió de força física, sinó en l'acció amb capacitat de violentar, o bé la seva anatomia, o la seva capacitat de prendre decisions, arribant a parlar de **violència tranquil·la**.

Com es pot veure, es poden considerar molts tipus de violència. Quan es parla de violència en institucions, necessàriament van relacionades amb el "poder".

Foucault en la seva obra "*vigilar y castigar*" fa un repàs genealògic de l'origen del poder. En aquesta genealogia s'explica que el poder necessita transformar els cossos que s'han de tornar dòcils i útils, conquistant la subjectivitat del subjecte. Segons Foucault, aquesta és la seva última fita. Tanmateix, Bourdieu, reconeix que el poder queda emmarcat en una estructura o un conjunt de relacions simbòliques.

Familiars i treballadors entenen i accepten aquestes lògiques de poder de la institució. La institució total, com la presó, s'ha introduït en el nostre imaginari com a resposta normalitzada a la delinqüència. Així com la nostra percepció de la mateixa.

⁶ Nombret a la Revista internacional de ciencias sociales número 132 de juny de 1992, dins de l'article "la violència como concepto descriptivo y polémico" de Thomas Platt

El canvi de la societat, segons Garland, ha fet creixer les desigualtats, ha augmentat les oportunitats de delinquir, ha disminuït el control social i ha canviat la percepció sobre l'origen de la delinqüència i seguint a Goffman l'estigma del delinqüent s'extén als seus familiars.

“En general, la tendencia del estigma a difundirse desde el individuo estigmatizado hacia sus relaciones más cercanas explica por qué dichas relaciones tienden a evitarse o, en caso de existir, a no perdurar (Goffman; 2015: 47)”

La violència estructural que es dóna en les comunicacions, es repeteix ritualment cada setmana davant la necessitat de la institució per a poder perpetuar l'ordre que necessita per a seguir funcionant.

La violència simbòlica (Bourdieu) i la violència cultural (Galtung), ajuden a perpetuar la violència estructural que es dóna als espais de comunicació de les presons, de tal manera que una retro-alimenta l'altre, augmentant la força del poder de qui controla aquestes comunicacions.

«Todo poder de violencia simbólica, es decir, todo poder que logra imponer significados e imponerlos como legítimos disimulando las relaciones de fuerza en las que se basa su fuerza, agrega su propia fuerza, es decir, una fuerza específicamente simbólica, a estas relaciones de fuerza” (Bourdieu y Passeron, 1996: 25)

Interns, familiars i funcionaris, tots els actors implicats, poden sentir que hi ha una necessitat física de contacte, poden sentir la pulsio dels cossos. Però en pro de la seguretat i per necessitats d'organització del propi centre, les comunicacions per locutoris, a través d'un vidre separador, es continua repetint.

La meva recerca parteix de la pregunta sobre si els espais i les formes destinades a les comunicacions entre interns i familiars es poden considerar espais i formes violentes a nivell estructural. I saber quines conseqüències poden tenir, així com saber quines reaccions i/o resistències es donen per part de les famílies.

Aparentment no hi ha una resistència o una reivindicació que reclamin un canvi en els espais i les formes en què es donen les comunicacions. Al contrari, hi ha una adaptació i/o una resignació.

Les famílies lluiten, però lluiten per a reclamar millores per al pres. Però no per a la eliminació de la violència que aquestes mateixes pateixen de l'administració. Es conformen, continuen i s'adapten a l'organització penal, que com a institució total i hegemònica es planteja com a invariable i indiscutible. És una situació que he volgut investigar durant les entrevistes i les observacions.

Com ja he dit, la meva hipòtesi parteix del fet que els espais i les normatives que regulen les trobades dels interns i els familiars a Quatre Camins no són adients⁷. Les comunicacions entre interns i familiars, no tenen en compte a les famílies que en fan ús.

La meva hipòtesi és que aquestes circumstàncies contribueixen a empitjorar les relacions personals dels interns i les famílies, sobretot afecta la relació dels fills dels interns amb els seus pares, distorsionant les relacions familiars. Que les condicions donades es poden considerar violència estructural i que i que aquesta violència no s'elimina, ni es minimitza, repara o compensa. La meva hipòtesi és que això també empitjora i agreuja els objectius que teòricament es cerquen en el compliment de les condemnes: la rehabilitació.

Seguint Goffman, em plantejo si la resignació de les famílies, és deguda a una autopercepció estigmatitzada, que fa que s'infravalorin a elles mateixes.

“El término estigma será utilizado , pues, para hacer referencia a un atributo profundamente desacreditador” (Goffman, 2015:15)”

i/o degut també, seguint a Bourdieu (2018) a una idea de sacrifici auto imposat per una lleialtat simbòlica cap al pres, accentuat pel fet que la majoria de familiars que porten el pes de visitar a les persones empresonades són dones, que seguint un rol

⁷ Al llarg del treball intento fer palesa la manca de manteniment i les condicions en les que es donen les comunicacions.

aprés i molt arrelat, minimitzen el patiment que elles mateixes pateixen i augmenten el seu capital simbòlic mitjançant l'auto sacrifici.

Els rols tradicionals de gènere, atorguen a les dones el paper de cuidadores. Aquesta creença i la reproducció de les pràctiques de cura i preocupació per la família, fa que lluitin molt més pels interns que per a elles mateixes. La dedicació i sacrifici es manté, sobretot en la seva corporalitat. Que a través d'un sentiment de lleialtat i fidelitat, les ancora al costat dels presos d'una manera molt més accentuada que els familiars masculins. Les persones internes pateixen, però les famílies que els visiten també. En canvi, les mostres de patiment i les reclamacions van sempre en les mateixes direccions en el moment de les comunicacions. Elles minimitzen el seu propi patiment. (Bourdieu, 2018)

El sistema penal té l'últim acte violent, la violència legal davant de qualsevol violència il·legal. Les famílies amb les quals he parlat, no veuen com a prioritari lluitar contra aquesta violència. El sistema penal executa les ordres del sistema judicial.

Moltes interpretacions es fan des del prisma de que les circumstàncies són inamovibles. Acceptades com a naturals, tot i que evidentment, la presó no ho és i les famílies en són conscients. Però són circumstàncies naturalitzades que s'accepten com a impossibles de canviar, és a dir, com a naturals i inalterables i no com a construïdes.

En aquesta construcció la violència estructural té lloc i es perpetua, perquè es basa en una violència simbòlica acceptada i compartida per les persones que la pateixen i que l'exerceixen. Malgrat la compassió i la humanitat que a nivell personal puguin tenir els funcionaris de vigilància i les famílies que visiten als presos, ambdós comparteixen la visió de què l'estructura i normes penitenciàries són quelcom invariable.

.... «el análisis de la aceptación dóxica del mundo, en razón del acuerdo inmediato de las estructuras objetivas y de las estructuras cognitivas, es el verdadero fundamento de una teoría realista de la dominación y de la política. De todas las formas de «persuasión clandestina», la más implacable es

aquella que es exercida simplement per el *orden de las cosas*».

(Bourdieu y Wacquant, op. cit.: 2005: pp 241).

6- El Centre Penitenciari de Quatre Camins

La primera vegada que una persona va al Centre Penitenciari, la primera dificultat serà arribar al centre. Normalment les poblacions es mobilitzen per a que no construeixin centres penitenciaris en nuclis urbans. Les presons, cada cop més es traslladen lluny de les mirades de la població. S'expulsa a una part de la població, dificultant l'accés de la societat als centres i al revés. Qui més pateix la ubicació apartada de les presons, són les famílies que visiten als presos.

El fet d'allunyar les presons dels nuclis urbans, es fa amb el beneplàcit de la població, que Garland explica per la transformació que es té de la delinqüència en el que ell anomena "la modernitat tardana"

"la modernidad tardía- se caracteriza por un conjunto distintivo de actitudes, creencias y presunciones:

- 1) las altas tasas de delito se consideran un hecho social normal
- 2) la inversión emocional en el delito es generalizada e intensa, abarcando elementos de fascinación así como de miedo, indignación y resentimiento (Garland, 2015: 271)"

Aquesta visió transformada de la delinqüència crea un rebuig, que estigmatitza al "delinqüent" i que fa que la societat margini conscientment els centres penitenciaris.

El Centre penitenciari de Quatre Camins es va construir al 1989. Tancada la Model, es converteix en el centre penitenciari en actiu més antic de Catalunya. Fou la primera presó construïda per la Generalitat de Catalunya d'ençà que assumís les competències en matèria penitenciària l'any 1984. Malgrat tot, no són tants anys per al nivell de degradació que pateixen les instal·lacions.

El Centre de Quatre Camins, es va construir fora del nucli urbà, on per accedir-hi un ha de disposar de cotxe, o bé adaptar-se al transport públic. Aquesta i moltes altres característiques, són comuns a tots els centre penitenciaris.

En la presó que ens ocupa, la companyia de "Sagalès" té un parell d'autobusos van de l'estació de Fabra i Puig a una parada que queda a peu de carretera, a 18 minuts a peu del centre penitenciari per un camí de terra.

"Pues una vez fui cogiendo el autobús en Fabra i puig. Subí por el caminito.. Con esta panza! (embarassada de cinc mesos i mig).Dejé a mis otros dos hijos con mi madre. Porqué me ha cogido enamorada.. sinó no lo hago. Tu sabes lo que me costó llegar?"(familiar, parella: 9.03.19)

Un altre autobús va directe de l'estació d'autobusos de Fabra i Puig de Barcelona al centre penitenciari. La dificultat està en la poca freqüència i el fet de no coincidir, moltes vegades, amb els horaris de les comunicacions.

Evidentment si es té vehicle propi trobarà el camí per arribar-hi i podrà aparcar a prop del centre sense dificultats.

"yo, a veces, voy en autobús y a veces, me lleva mi marido. En cualquier caso, el día antes ya estoy nerviosa y me voy a dormir temprano. Sobre todo si voy en autobús. Tengo que ir de mi pueblo a Barcelona, allí coger el autobús en Fabra i Puig. Entre el rato que tengo que estar antes, y las esperas, estoy allí dos horas, para verle 20 minutos. Cuando salgo, no me coincide el autobús y tengo que esperar fuera, otra vez. Al final llego a mi casa a la una y media, habiendo salido a las seis, para verle menos de media hora"(familiar, mare: 6.04.19)

Els familiars, el primer que veuen quan arriben és la presó de joves a mà dreta. Un edifici més modern que el de Quatre Camins, però rodejat igualment de metres i metres de murs i reixes. El primer edifici de la presó té una entrada a l'aire lliure, però coberta, unes columnes de ciment, amb el rètol de "Quatre Camins". Uns bancs de reixa de color blanc, escombraries també pintades de blanc i unes finestres grans i amb barrots. El que més impacta quan arribes són els metres i metres de mur de ciment i xarxes d'espines enmig del camp.

Dues entrades, l'entrada per on els funcionaris i treballadors entren a la presó i un altre, uns metres més enllà, per on entren els familiars a l'espai de les visites. La porta, amb vidres i marc de color blanc, un cartell de color negre amb lletres blanques on posa "públic general". És la porta d'entrada per als familiars.

A la presó existeixen diferents mòduls. Cada mòdul té uns dies i horaris per a realitzar les comunicacions. També hi ha un horari general per a portar paquets als presos o introduir peculi*⁸

Quan un familiar entra per primer cop al centre, abans ha de trucar per demanar informació sobre els horaris. Quan arriba poden donar-li també un tríptic informatiu. *⁹

7- L'accés als espais que permeten les comunicacions

Quan una persona ja sap quan pot veure al seu familiar/amic pres i ha arribat al centre per veure'l. El primer que ha de fer és avisar de que ha arribat, identificant-se amb un document vàlid.

Has d'arribar, al menys, amb 20 minuts d'antelació. Quan arriba el torn corresponent, es fa cua d'un espai de recepció a una sala d'espera. A la sala de recepció hi han les finestres d'informació, paqueteria i peculi. A mà esquerra un accés amb una mica de pendent, per on alguns familiars van sortint, després d'haver vist als interns. Per tant, és un espai on coincideixen persones que surten de fer les comunicacions amb persones que encara han d'entrar.

".. por ese pasillo he visto salir a tantas chicas llorando... Yo no me hablo con nadie, que voy a hablar con esa gente... Pero cuando veo a esas chicas, las he visto entrar maquilladas y muy guapas.. salen desmaquilladas y con lágrimas. Me dan ganas de abrazarlas, pero claro... no las conozco" (familiar, mare: 6.04.19)

Hi ha quatre columnes de gavetes que són d'ús públic. Un mateix agafa la clau, deixa les pertinences que no pot entrar i es queda la clau. Al no haver supervisió ha passat que algunes famílies han fet còpia de les claus o han trencat les gavetes. Actualment hi han varies gavetes en mal estat.

Al costat de les gavetes hi ha els lavabos. Hi ha lavabos per a homes i per a dones. Cap té canviador per a nadons. Les portes no tanquen correctament.

Just al costat, uns esgraons donen accés a un arc detector de metalls. I a un despatx on els funcionaris poden realitzar feines administratives, així com supervisar la sala d'espera dels familiars. En l'espai on hi ha l'arc, els funcionaris fan una primera supervisió a les famílies

⁸ El peculi són els diners que es poden dipositar per a l'intern, ja sigui per finestreta o a través de gir postal.

⁹ Tríptic afegit en els annexos.

que accedeixen a la sala d'espera. Aquesta sala és un espai rectangular, tancat, sense finestres però amb uns totxos de vidre que deixen passar certa claror en una de les parets. Espai comú per a les persones que van als locutoris, vis a vis íntims i familiars.

Els seients són de plàstic, desgastats per l'ús. Algun trencat, de color blanc i taronja. Amb tauletes de fusta i ferro. Dues columnes de paret construïda fins a un metre i mig del terra separa l'espai en tres parts. En l'última part se suposa que hi ha l'espai infantil que es pot distingir perquè a la paret hi ha dos quadres del personatge televisiu "Bob esponja" i perquè els dissabtes al matí alguns voluntaris de Creu Roja fan activitats per a entretenir als nens durant l'espera.

Els nens corren amunt i avall per la sala, que s'assemblaria a una sala d'espera d'un ambulatori qualsevol. Dos petits lavabos al fons, un per homes i un per dones, en un distribuïdor de tres portes, pintades de blanc amb tres vidres verticals a cada porta. Una de les portes posa "Comunicadors especials", l'altre "Locutoris generals".

"muchas veces las madres me piden toallitas para lavar al bebé.. No ves que no pueden entrar nada...? Y el lavabo que hay en esta zona muchas veces no tiene papel de water siquiera. Tampoco hay cambiador. Las madres utilizan las sillas que utilizan para cambiarlos, están muy mal".(voluntaria de Creu Roja: 23.03.19)

Existeix una constant en el centre, què és la manca de manteniment o manteniment inadequat. Això fa que tant familiars com treballadors convisquin en unes condicions deplorables. Goteres, trossos de sostre en mal estat o fosforescents que no es canvien són quelcom habitual. És així també en la sala d'espera on es concentren cada cap de setmana, pares, mares, parelles, amics i fills i filles dels interns.

L'espera dura uns 20 minuts. En aquests vint minuts, igual que a l'entrada, les famílies es distribueixen per l'espai. Les famílies o les persones soles que venen per primer cop al centre penitenciari, solen posar-se a un cantó. No miren a la resta directament. Es veuen espantats i perduts. En canvi, altres famílies, porten temps venint o fins i tot que tenen a més d'un familiar a presó es mostren molt més desinhibides i parlen entre elles.

Algunes famílies fan grups, altres intenten desmarcar-se de la resta. Durant les observacions no hi havia cap intern "il·lustre", però amb les entrevistes amb funcionaris, aquests expliquen que quan hi ha algun intern famós o de classe alta, els familiars solen

arribar a l'hora justa i passen a la sala d'espera quan ja s'està passant als espais de comunicació per a no compartir l'espera massa temps amb la resta de famílies.

Aquests intents de desmarcar-se de la resta de famílies, és per a preservar la identitat social, que entre altres elements, s'emmarca pel prestigi i per l'estigma (Goffman, 2015). El prestigi social, queda disminuït, per la visió generalitzada i transformada de la delinqüència i l'estigma de que et puguin etiquetar de persona "no digne". Davant d'altres funcionaris o de voluntaris, a vegades, els familiars intenten defensar la innocència dels seus familiars empresonats.

"Una vez una señora me tuvo todo el rato contándome que a su marido lo habían engañado.. Yo que le voy a decir, que claro, que lo entiendo, ella no quiere quedar mal, pero su marido está aquí igual que el resto. Por robar seguramente"(voluntaria de Creu Roja: 23.03.19)

La majoria de persones són dones. I malgrat també hi ha homes, n'hi ha menys i l'actitud és molt més passiva. En les entrevistes que he fet, quan els entrevistats han estat una parella, l'home diu que condueix el cotxe, que acompanya... Però la dona té la iniciativa i l'empenta. La dona agafa el transport públic si fa falta, però no deixa d'anar-hi. Quan hi va, està atenta, demana als funcionaris, es preocupa. Aquesta presència femenina, també ha estat molt palesa al llarg de la meua experiència com a treballadora social És molt evident, que el rol de persona cuidadora recau en les dones, quan un membre de la família té una situació sobrevinguda com pot ser en aquest cas, l'ingrés a presó.

Podríem dir, que hi han tres tipus d'interaccions bàsiques en la sala d'espera, una és la relació entre els membres d'una mateixa família, la segona és entre famílies i la tercera entre famílies i funcionaris.

"los contactos impersonales entre extraños están particularmente sujetos a respuestas estereotípicas" (Goffman 2015:72)

Malgrat la visió de funcionaris respecte les famílies, la visió de les famílies respecte els funcionaris i fins i tot, la visió de les famílies entre elles, responen a estereotips i no sempre el temps permet canviar aquesta visió. Ja que els espais de comunicació i espera són, moltes vegades, espais d'evitació entre estranys.

Entre membres d'una mateixa família. Sempre hi ha qui posa més interès i qui realitza tasques d'acompanyament a contracor. Alguns familiars deixen d'anar-hi per lo trist i pesat de la situació.

Entre famílies, semblen que les que parlen més entre elles siguin les que poden tenir quelcom en comú, com ara nens de la mateixa edat o un origen semblant, almenys aparentment. (persones llatines, persones d'ètnia gitana..)

Algunes famílies creuen que hi ha una diferència profunda entre elles i les altres famílies.

“yo no me relaciono con nadie. Llevo años y no he hecho amistad con nadie. Que tengo que hablar yo con esa gente..? Las veo en peculio metiendo dinero para uno y para otro.. y para otro... Eso quiere decir que tienen muchos familiares allí.. Yo vengo de una familia normal. Y he tenido la desgracia de que a mi hijo lo metieran en prisión” (familiar, mare:06.04.19)

En tercer lloc Les famílies es relacionen amb els funcionaris. D'entrada es veuen amb respecte pel poder que tenen. Tot i el bon tracte que he vist i el bon tracte que en general, les famílies diuen rebre. també han deixat anar alguna queixa respecte certa manca de sensibilitat quan les famílies van a demanar informació.

Hi ha dos tipus d'espais i dos tipus de funcionaris, els espais comuns, generals, que serveixen per a demanar informació i on els funcionaris solen canviar. És una activitat estressant pel volum de feina i la gran varietat de familiars que s'han d'atendre. Un altre espai és quan les famílies realment veuen al pres. En aquests espais les sensibilitats estan a flor de pell i els funcionaris, també amb llocs de feina més estables.

“Pues don Leo la verdad es que es muy amable.. Cuando me ve llorando viene y me da una palmada en la espalda, qué te ha hecho tu hijo ahora.. Eh? , me lo pregunta con una sonrisa y de manera irónica.. Pero sabe relajar la situación. Yo le agradezco mucho el trato” (familiar: tieta: 9.03.19)

Quan finalitza l'espera, que ha servit per a que els funcionaris vagin a buscar als interns que pertoquen en aquell torn, es crida a les famílies i aquestes han de passar per un passadís partit en dues parts amb una porta al mig. A la segona part del passadís es torna a passar la barra detectora de metalls i es revisa visualment que la família no porti objectes o

substàncies prohibides. Si hi ha indicis de que intenten introduir objectes o substàncies no permesos poden procedir a un escorcoll.

Si hi ha sospites raonables de que la persona que vol veure a l'intern porta objectes o substàncies prohibides es pot procedir a fer-li un escorcoll. Aquí la família té dues opcions, accedir a l'escorcoll o negar-se. Si la persona es nega a realitzar l'escorcoll, es pot impedir que passi a veure el familiar i serà retirada pels mossos d'esquadra.

“Antes, si la familia decidía no acceder al cacheo, simplemente podían irse. Así era muy fácil.. Yo lo intento (llevar droga), y si me no me pillan, bien. Si me pillan, me niego al cacheo y me voy. Ahora no. Si no acceden llamamos a los mossos. “(funcionari comunicacions: 30.03.19)

Si la persona autoritza a fer-se l'escorcoll, ha de signar l'autorització. Aquí, en funció del que creguin els funcionaris hi poden haver dos tipus d'escorcolls i cadascun té una autorització diferent que ha de signar el familiar que serà escorcollat. Un escorcoll es realitzarà amb roba interior i un segon escorcoll es farà de manera integral¹⁰*

“Los cacheos no son algo habitual. Tienes que estar muy seguro de que se intenta pasar algo para realizarlo. Pero a veces es muy evidente.. Normalmente intentamos que la gente entregue lo que quiere pasar antes de encontrárselo. Me acuerdo de un chico que estaba tan nervioso... que le dije, que llevas...? cuando pasamos al cuarto sacó un mini móvil del ano. Es que así le llamaría cada noche, me gusta hablar con él..” (funcionari de comunicacions: 30.03.19)

La sala dels escorcolls és un antic despatx habilitat a tal efecte on també guarden alguns objectes perduts.

Un cop totes les famílies han passat pel passadís dividit, finalment els condueixen al lloc de les comunicacions.

“El 90% de los funcionarios de comunicación pasan droga”
*¹¹(funcionari: 22.05.19)

¹⁰ En el tercer annex afegixo les autoritzacions que signen els familiars quan cedeixen ser escorcollats.

¹¹ confessió d'un funcionari de presó en una entrevista informal, davant d'altres funcionaris, que quan escolten aquesta afirmació, ni l'afirmen ni la deneguen.

Locutoris

Els locutoris son l'espai on es realitzen els primers contactes, que els familiars i amics poden tenir amb els interns, un cop aquests ja han ingressat a presó.

Hi han 30 locutoris, en un espai rectangular, tres parets estan dedicades a la ubicació dels locutoris. Entremig de tots els locutoris hi ha la gaveta del funcionari que té una visió global de tota la sala.

La primera vegada que un familiar veu a la persona estimada a dins d'una presó, ha de fer-ho a través del locutori. És un moment crucial dins de l'experiència penitenciària, tant per l'intern com per la família.

“La primera vez que vi a mi hijo en prisión. Yo quería abrazarlo, qué madre no querría eso. Creo que a él le hubiera ido bien... y no podía más que verlo a través de un cristal. Pero los funcionarios me decían que no podía ser. Las primeras veces no puede haber contacto... me decían”(familiar, mare: 6.04.19)

Cada locutori és un quartet petit, amb les parets de vidre, de tal manera que poden veure a les famílies a banda i banda. A cada locutori pot haver-hi, per part de les famílies, una, dues o més persones. Els interns tenen la mateixa perspectiva des de l'altre cantó. Normalment hi ha un intern per locutori, tot i que en algunes ocasions es pot autoritzar a dos interns, si són familiars i compleixen condemna al mateix temps.

Aquesta visualització general, on totes les famílies poden veure a tots els presos i familiars del voltant i on els interns, també poden veure a la resta d'interns i familiars. Fan que els interns aprofitin per a donar instruccions a través de signes amb braços i mans als seus familiars per a que les famílies ajustin comptes i sàpiguen amb qui.

Aquest tipus d'estratègies es donen sobretot amb famílies gitanes, que al tenir la seva pròpia justícia vindicativa recorren al grup per resoldre els seus assumptes.

Aquestes famílies han après a resoldre els seus conflictes fora del centre per a no perjudicar als interns respectius, ja que temps enrere resolien conflictes o es barallaven a dins dels espais de comunicacions i això generava sancions que impedia a les famílies tornar a

realitzar comunicacions durant uns mesos. Així doncs, ara s'esperen a sortir del centre i no ha d'estranyar veure una discussió a l'andana de l'autobús.

Tanmateix, aquestes discussions, no solen generar-se abans d'entrar, ja que els motius de les mateixes provenen de conflictes generats entre interns, que traspassen a les famílies les responsabilitats de resoldre. Els conflictes solen provenir per deutes econòmics. Així doncs, quan han sortit dels locutoris i han pogut parlar amb els seus familiars, és quan comencen els conflictes amb els familiars d'altres interns.

La mirada s'efectuarà a través del vidre. La veu serà transportada a través d'un altaveu. Els altaveus tenen uns orificis per on hauria de passar la llum i la veu. El manteniment d'aquests orificis s'hauria de fer amb pistoles d'aire a pressió, però la manca de manteniment adequat fa que els orificis siguin opacs. La comunicació és difícil, quan a costat i costat del teu locutori hi han tantes famílies parlant al mateix temps i el mecanisme que ha de permetre transportar la veu ha acumulat el "record" de 30 anys de presó i d'altres familiars que han passat per aquell mateix espai.

"...Me acuerdo de la primera vez que mi hijo entró en prisión. No fue aquí, fue en jóvenes. Allí o te agachabas para hablar o lo mirabas.. Aquí no me agacho tanto, pero también tengo que acercarme mucho al aparato, o no le oigo."(familiar, mare: 6.04.19)

El seient és petit i de ferro. És habitual veure, tant a interns com a familiars en postures estranyes, acostant els llavis a l'altaveu, fent-se senyals. A través del vidre es fan petons o fan coincidir les mans a banda i banda.

"Los locutorios son el lugar más violento de la prisión. No hay nada más triste que dos personas que se quieren y no pueden ni cogerse de la mano" (funcionari de comunicacions: 16.03.2019)

En aquests espais els infants tenen reaccions diferents segons l'edat. Els més petits poden quedar molt impactats per veure al seu pare davant d'un vidre. És habitual que les famílies menteixin als nens sobre el motiu.

"Mi padre ha podido ducharse hoy?. Me preguntaba hace tiempo un niño de cinco años.. Era adorable. Su madre le dijo que su padre limpiaba caballos, que estos huelen muy mal. Que cuando su padre podía ducharse podían verlo en las salas de vis a vis familiar, pero que cuando

no podía ducharse, tenían que verlo a través del cristal. Por eso, cada vez que venía me preguntaba si su padre se había duchado... También pensaba que yo le tenía contratado.. y me reclamaba, a ver cuándo le das vacaciones! (funcionari de comunicacions: 16.03.2019)

Quan els nens són més grans, és habitual que no puguin estar quiets a dins la sala del locutori. Si tenen sort i en aquell moment hi ha més nens als locutoris, obren les portes i en l'espai rectangular que queda al mig, on corren i juguen. Els funcionaris han d'estar al cas, de que els adults, quan surtin a atendre els menors, no aprofitin per entrar a un locutori que no sigui el seu.

Els nens, no només van a veure als seus pares. Entren en un joc de categories socials. El medi determina el què és normal i la informació que reben del món i les categories en les que poden construir la seva identitat té molta part d'estigma, que, inevitablement formarà part de la seva identitat.

Goffman fa una distinció molt il·lustrativa sobre la creació de la identitat, distingint entre la identitat social i personal. La social permet adaptar-nos, enquadrant-nos en un tipus de categoria, ens permet considerar l'estigmatització. La identitat personal controla la influència en el maneig de l'estigma. Ambdues es confronten amb la identitat del jo, que fa referència, al que sent l'individu en relació a l'estigma.

Comunicacions especials*¹².

Per mantenir una comunicació especial, és obligatòria la petició prèvia i expressa de l'intern que ha d'acreditar l'existència d'una relació prèvia i estable. Hi ha tres tipus de comunicacions especials:

Vis a Vis familiar

En els vis a vis familiars, les sales son d'uns 4 x 5 metres. Tenen uns sofàs individuals, que malgrat ser d'origen, és a dir, en el moment de fer l'etnografia hi havia el mateix mobiliari que quan es va construir la presó ara fa 30 anys. Al març d'enguany, els sofàs s'estaven entapissant gràcies a la col·laboració d'un intern.

¹² El Tribunal Constitucional en sentència 89/87 considera "el manteniment de relacions íntimes no forma part del contingut de cap dret fonamental, pot ser precisament, una manifestació de la llibertat a seques". Per tant, l'autorització per la comunicació íntima (...) és el resultat d'una concessió del legislador, no un imperatiu derivat del dret fonamental a la intimitat".

Les sales estan totes juntes, però millor insonoritzades que els locutoris. Tres parets sense finestres i una paret de vidre que permet la visualització dels funcionaris a l'interior, però no a l'inrevés.

Les famílies no poden entrar objectes o menjar als interns. Si volen compartir menjar, aquest ha de ser comprat pels interns a l'economat del centre. No hi ha joguines o llibres. L'únic que hi ha és l'espai, els seients, una tauleta i en alguna sala un o dos quadres.

“Hace cinco años que mi hijo está preso. No puedo llevarle una tortilla de patatas. Me dicen que es por seguridad. Si tanto cuidado tienen, porque mi hijo me dice que en el patio, si quiere, puede comprar de todo?”(familiar, mare: 6.04.19)

La neteja de les sales quan les famílies entren i surten és realitzada per interns, que poden rebre comunicacions extres, o fins i tot, triar el torn que millor els vagi, a canvi de la seva feina.*¹³

En aquestes comunicacions, hi ha famílies que solen venir en grup. Aprofiten per a fer visites grupals a l'intern. Malgrat la intimitat de la situació, saben que són observats.

Vis a vis íntim.

vis-a-vis familiars, que es poden donar dos cops a la setmana durant una hora i mitja, o ajuntar-se i fer les trobades durant tres hores, un sol cop.

Son comunicacions pensades per a tenir contactes íntims amb la parella. Aquesta ha de demostrar tenir una relació afectiva amb l'intern i anar-lo a veure en comunicacions orals, almenys tres vegades abans del primer contacte.

S'han arribat a donar vis-a-vis íntims de 5 hores. Això es pot fer un cop al trimestre ajuntant dos vis-a-vis d'hora i mitja més la lletra “A” del SAM.¹⁴

Les sales de vis a vis íntim tenen totes la mateixa estructura.

Les habitacions de vis-a-vis son o quadrades o rectangulars d'uns 5x6 metres. Tenen un bany amb WC, dutxa i bidet. Cada habitació té a sobre d'una cadira llençols nets, manta,

¹³ Si es realitza alguna tasca no remunerada dins del centre penitenciari, es poden tenir mensualment fins a tres comunicacions familiars o íntimes.

¹⁴ El SAM és una valoració que reben els interns en funció de si han tingut incidents o no dins de presó i en funció de les activitats i actituds. Una lletra A equival a una molt bona valoració general de l'intern.

tovalloles i preservatius. Es poden arribar a donar compreses o tampons si és necessari, degut a que la parella quan arriba no pot dur llençols propis i preservatius o altres objectes. Però si hi ha al·lèrgies o coneixen a la persona tenen certa flexibilitat.

Les portes que donen a les habitacions destinades als vis a vis íntims, no arriben al terra. És a dir, hi ha un espai d'uns tres o quatre centímetres entre la porta i el terra. Un terra lluent que reflexa com si fos un mirall. Malgrat el llit queda a un cantó de l'habitació, hi ha una part d'aquesta que al queda reflectida al terra a través de les rajoles i no guarda la intimitat suficient. Aspecte que els interns i familiars han solucionat posant, en moltes ocasions, una manta que impedeix la visualització de mirades indiscretes.

“Pues mis relaciones han empeorado, claro... Yo antes dejaba que me dijera cosas durante el día.. y me iba sintiendo cariñosa. Ahora llego cansada, hablo con los funcionarios, evito otras familias... Entro en la habitación con el tiempo justo. A veces pienso, con el tiempo que hay, o hablas o follas... Hago lo creo que le va a hacer sentir mejor y me largo. Pero que quieres que te diga.. Es un gran sacrificio aguantar esto y un milagro que la pareja sobreviva.” (familiar: esposa. 22.02.2019)

De convivència

La comunicació de convivència és una comunicació extraordinària i, com a tal, se sumarà a les tres hores mensuals de les comunicacions a dalt indicades. Es tracta d'una comunicació especial per a persones penades amb els seus cònjuges o relació anàloga i els seus fills/es menors de 10 anys, i es podrà gaudir com a màxim de sis hores al trimestre. Fa uns anys no es feia aquest tipus de comunicació, perquè el reglament diu que es poden fer, no que son obligatòries.

Aquest tipus de comunicacions es fan de dos quarts de set a vuit, per a que l'horari no coincideixi amb l'horari escolar.

Bodes al centre

És un fet infreqüent, però es dona. El fet de que un intern es casi mentre compleix pena de presó. La majoria de vegades és una cerimònia senzilla. On fins i tot, necessiten que alguns funcionaris de comunicacions facin de testimoni. Altres vegades, porten convidats. L'acte i la celebració es realitzen en la sala més gran dels vis a vis familiars.

En el centre en qüestió les bodes es realitzen els dimarts al matí, perquè és el dia que logísticament va millor i hi ha menys comunicacions d'altres tipus. M'expliquen que al passadís on normalment es realitzen les comunicacions familiars s'introdueix una tauleta on el jutge/sa de Pau realitza l'acte, es formalitza la boda i s'entrega el llibre de família.

De fa pocs mesos, aquesta sala està decorada amb un mural pintat pel mateix intern que ha decorat la resta de la presó. Amb un paisatge on es visualitza una terrassa amb vistes al mar.

Els familiars no poden introduir menjar per a la celebració, però poden aportar diners per a que els funcionaris comprin menjar i els hi preparin un pica a pica. El pica pica es realitza de 10.00 a 12.30 del matí i a dos quarts d'una els convidats marxen i el matrimoni pot fer un vis a vis íntim de fins a cinc hores.

“Yo estuve tres años en comunicaciones y vi varias bodas. He visto novias en tejanos y novias muy arregladas. También he visto novias interesadas. Vi una que se casó por los papeles y cuando tuvo el libro de familia no se quedó ni al vis a vis. Se fue diciendo que se le escapaba el autobús, aunque no era verdad. Y también he visto una mujer llorando por recibir una paliza el día de la boda” (ex-funcionaria de comunicaciones: 22.05.2019)

Altres tipus de comunicacions

Les comunicacions escrites estan regulades per l'article 46 RP i no estableix cap limitació . en el nombre de cartes o telegrams que pot rebre o enviar un intern/a, excepte en els casos d'intervenció, motivada per raons de seguretat, interès del tractament o pel bon ordre de l'establiment (art. 51.2 LOGP).

Les comunicacions telefòniques estan previstes pel Reglament Penitenciari al seu article 47.4, que estableix que sempre que les circumstàncies de l'establiment penitenciari ho permetin s'efectuaran amb una freqüència màxima de cinc trucades per setmana, que es realitzaran en presència d'un funcionari i no podran tenir una duració superior als cinc minuts. L'import de la trucada serà satisfet per l'intern/a.

Aquestes comunicacions poden ser suspeses sota el mateix criteri que les comunicacions escrites.

Conclusions

En aquest treball he intentat reflectir com i de quina manera els familiars de les persones preses continuen el contacte personal amb ells. Contacte que es considera molt significatiu per a la reinserció dels interns.

Que les famílies segueixin en contacte amb l'intern, és fonamental per a la seva reinserció, però no sempre és fàcil. Molts familiars acaben desistint, i moltes parelles acaben trencant. Algunes parelles opten per deixar de tenir relacions íntimes durant el temps de la condemna. O aturen temporalment la relació. Deixant obertes totes les opcions possibles un cop l'intern surti.

El centre penitenciari ha de vetllar per la seguretat. Essent com és un centre massificat, (altrament una qüestió reprovable i que també s'hauria d'abordar, però que seria objecte d'un altre treball), organitzar les comunicacions de tots els interns no és una tasca fàcil. Familiars i funcionaris són conscients.

Al meu entendre, el sistema penitenciari ha de protegir les persones que envolten al pres i no exercir cap tipus de violència, evidentment, tampoc cap a les famílies i ha de minimitzar al màxim les conseqüències negatives de tenir a un familiar a la presó, quan aquestes comuniquen amb el pres. De tal manera que es respectin els drets humans dels familiars dels interns i com a forma preventiva d'altres tipus de violència.

En les observacions he vist un bon tracte entre els funcionaris i les famílies, en les entrevistes han verbalitzat el mateix. Tanmateix, la institució no facilita aquesta tasca amb espais adequats, ni amb el manteniment necessari, tot i sabent que cada setmana tenen lloc comunicacions viscudes per persones grans, adultes i per menors. Comunicacions doloroses en si mateixes, que s'emmarquen en un espai inadequat.

Degut a l'organització donada les famílies han de compartir, abans i després dels moments íntims amb els interns, espais amb les altres famílies. Deixant de tenir decisió sobre quan i com veure als seus éssers estimats i deixen de tenir intimitat i privacitat.

Les relacions íntimes es fan a hores programades i en llocs estranys i amb temps limitat. Aquí la privacitat és estar una hora i mitja a soles amb la teva parella, per a tenir relacions i passar altre cop per davant dels funcionaris abans de marxar.

El temps utilitzat per al desplaçament i les esperes, són desproporcionades si els comparem amb el temps que s'utilitza per a comunicar amb l'intern.

Malgrat tot, aquestes circumstàncies no són objecte de queixa per part de les famílies. La resignació i naturalització d'una situació que desnatura les relacions socials i familiars és una constant.

La deixadesa d'aquest espai per part de l'administració la considero violència estructural. La manera d'organitzar les comunicacions també, tot i que el reglament sobre les comunicacions va més enllà de les responsabilitats del centre, que s'estén ja a una qüestió d'organització política.

L'organització política a nivell penitenciari i el rebuig generalitzat de la societat envers les persones empresonades, fan que sigui una qüestió que es vulgui mantenir allunyada dels nuclis urbans, dificultant l'accés. Per tant, en general, tots som responsables dels grans desplaçaments que les famílies han d'efectuar, però també s'ha de dir, que el transport públic per arribar als centres podria millorar-se considerablement, fent-lo coincidir amb els horaris de les comunicacions. És a dir, donant un servei especial de transport.

Totes aquestes dificultats van acompanyades d'un sentiment de vergonya. És com si la família fos responsable de la comissió del delictes que ha realitzat el seu familiar. Aquest discurs, moltes vegades és assumit per les famílies, respecte elles mateixes o respecte altres famílies que comparteixen l'espai. L'estigma s'estén més enllà del pres, "contaminant" allò que l'envolta. Provocant un sentiment d'inferioritat que condiciona les relacions de les famílies amb els funcionaris i amb el centre.

Els fills dels interns surten moltes vegades, plorant dels locutoris, tot i que quan porten un temps, s'adapten. Les parelles dels interns surten majoritàriament tristes dels vis a vis íntims.

No cuidar els espais i no millorar les comunicacions afegeix violència a una situació violenta en si mateixa. A nivell polític, no invertir més en les causes que generen les situacions de pobresa, caldo de cultiu de la delinqüència, vol dir invertir en les conseqüències i no en les causes. No buscar solucions alternatives a la presó i causar un patiment innecessari en una part de la població com són les famílies, és col·laborar a agreujar situacions complexes i reproduir l'estigma.

S'han d'evitar les situacions de violència, perquè l'únic que fan és reproduir-la.

“La violencia puede comenzar en cualquier vértice del triángulo formado por la violencia estructural, cultural y directa, y se transmite fácilmente a las otras esquinas del mismo. Estando institucionalizada la estructura violenta e interiorizada la cultura violenta, la violencia directa también tiende a formalizarse, convertirse en repetitiva, ritual, como una venganza. (Galtung, pàg 168. 2016)”

Bibliografia

- Bertalanffy, Ludwig von** (1989) Capítulo VIII-El concepto de sistema en las ciencias del hombre. En Bertalanffy (Ed.) *Teoría general de los sistemas (pp.204-213)*, New York, George Braziller
- Bourdieu, Pierre.** (2012) *Bosquejo de una teoría de la práctica*, Valencia, Prometeo
(2018) *La dominación masculina*. Barcelona, Anagrama.
- Bourdieu y Passeron** (1996) *La reproducción. Elementos para una teoría del sistema de enseñanza*. Barcelona. Editorial Laia, SA.
- Bourdieu, Pierre and Wacziarg, Loïc** (2005) *Una invitación a la sociología reflexiva*, Siglo XXI editores Argentina,
- Colin Ward** (1970), *Violence* (Penguin Education), pàg. 4.
- Duff, A.** (2001) *Punishment, Communication and community*. Oxford y Nueva York Oxford University Press. .
(2015) *Sobre el castigo – Por una justicia penal que hable el lenguaje de la comunidad*, Buenos Aires, Siglo XXI.
- Fornons Fontdevila, David** (2009) *Prisión y drogas: Doble condena*. Barcelona, Colección Schola magna.
- Foucault, M.** (2018) *Vigilar y castigar: nacimiento de la prisión*. Madrid: SigloXXI.
- Galtung, Johan**, *La violencia: cultural, estructural y directa*, Cuadernos de estrategia, número 183, de 2016.pàgs 147-168
- Garland, David** (2005) *La cultura del control*. Barcelona, Gedisa editorial
(1985) *Punishment and welfare: a history of penal strategies*. 115-162
- GARVER, Newton; FRIEDENBERG, Edgar Z.** (24 de juny de 1968). [«What violence is?»](#). *The Nation* (209): 817-822.
- Goffman, E.** (2015) *Estigma: la identidad deteriorada*. Buenos Aires: Amorrortu editores.
(2012): *Internados. Ensayos sobre la situación de los enfermos mentales*, Buenos Aires: Amorrortu Editores.
- Hudson, B** (2003) *Understanding justice*. Buckingham: Open university Press.
- Mauer, Marc** “*The causes and consequences of prison growth in the United States.* “ dins **Garland, David** (Org.). (2001) *Mass imprisonment: social causes and consequences*. SAGE, London.
- Parra, Daniel i Tortosa, José M^a** (2003) Capítulo 3. *Violencia estructural: una ilustración del concepto*. *Documentación social. Revista de estudios sociales y de sociología aplicada*. Núm 131. (pàg 57-72)

- Platt, Thomas.** (1992) La violencia como concepto descriptivo y polémico. *Revista internacional de ciencias sociales*. Número 132.
- OSPDH - Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans.** *La càrcel en el entorn familiar* – Estudio de las repercusiones del encarcelamiento sobre las familias: problemáticas y necesidades. Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Quaderns de Barcelona, 2006.
- Swamley, John.** *Liberation Ethics*. Nueva York, N . Y . : The Macmillan Co., 1972, pág. 36.
- Wacquant, L.** (2003) *Les presons de la misèria*. Barcelona: Edicions de 1984.

Webgrafia

- Gobierno de España (s.f.) Boletín Oficial del Estado. Disponible a:
<https://www.boe.es/boe/dias/1996/02/15/> [consulta 8.5.2019]
- J.G.Albalat (8.07.2016) Los presos de Catalunya tendrán videoconferencias con sus familiares. *El periódico*. Disponible a:
<https://www.elperiodico.com/es/sociedad/20160707/los-presos-catalanes-podran-comunicarse-por-videoconferencia-con-sus-familiares-5252751>. [consulta 8.4.2019]
- Parlament de Catalunya (juny de 2016). Disponible a:
<https://www.parlament.cat/document/cataleg/48089.pdf>. [consulta 8.4.2019]
- Tribunal Constitucional (25.06.1987). Disponible a:
<http://hj.tribunalconstitucional.es/es/Resolucion/Show/821>. [consulta 10.4.2019]
- Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia (27 de juliol de 2015). Disponible a:
http://justicia.gencat.cat/ca/departament/infraestructures/centres_penitenciaris/cp_quatre_camins/. [consulta 10.4.2019]
- Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia (juliol de 2011). Disponible a:
http://justicia.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/model_rehabilitacio_presons_catalanes.pdf [consulta 12.4.2019]

ANNEXOS:

Annex 1:

Part d'una publicació de la Generalitat respecte el model rehabilitador de les presons catalanes titulat "el model de rehabilitació de les presons catalanes"

La Direcció General de Serveis Penitenciaris (DGSP), per delegació del Departament de Justícia, i al seu torn per delegació del Govern de la Generalitat, és l'encarregada de definir l'orientació de l'execució penal a Catalunya i d'implantar les propostes, plans i programes per aplicar-la.

Així, la DGSP té una funció executora per mandat judicial, i una funció rehabilitadora per mandat constitucional: l'aplicació i el foment dels processos de rehabilitació mitjançant mesures que afavoreixin la inserció social i laboral dels interns dels centres penitenciaris.

La rehabilitació i reinserció integrals del subjecte són l'objectiu general de la funció penitenciària, la qual el persegueix per mitjà de les actuacions coordinades i multidisciplinàries dels professionals de l'àmbit del tractament penitenciari.

El Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, en el seu títol II De la intervenció penitenciària i dels centres penitenciaris, article 2, defineix els "Principis programàtics de la intervenció penitenciària en els estaments penitenciaris":

1. Desenvolupar sistemes d'avaluació i motivació de les persones internes.
2. Dissenyar un sistema d'atenció individualitzada, amb especial atenció als procediments d'ingrés a un centre penitenciari, als programes específics per a interns amb diagnòstic de discapacitat psíquica i als programes de prevenció de suïcidis.
3. Executar programes d'intervenció amb la població interna que promoguin els valors de la convivència, l'educació per a la pau i la riquesa de la diversitat.
4. Desenvolupar programes que fomentin l'ús de les tecnologies de la informació i de la comunicació, programes de difusió cultural i mediació intercultural i programes d'educació esportiva.
5. Establir i aplicar un model comú de separació interior que faciliti tant l'execució de programes especialitzats com l'adaptació conductual dels interns.
6. Fomentar la col·laboració i participació de les entitats públiques i privades.

Annex 2: Tríptic informatiu per a familiars d'interns a la presó de Quatre Camins.

Dies de recepció i entrega de paquets

Segons calendaris situats a les finestretes d'atenció al públic i a les paqueteries dels mòduls.
-No s'admeten paquets per correu

Horari d'autobusos
RENFE Granollers/
CP Quatre Camins

Granollers → Quatre Camins
De dilluns a dijous: 13:55 h - 17:40 h
Divendres: 08:25 h - 10:40 h

Quatre Camins → Granollers
De dilluns a dijous: 18:15 h - 20:30 h
Divendres: 11:15 h - 13:30 h

Horari d'autobusos
Barcelona (Fabra i Puig) /
CP Quatre Camins

Barcelona → Quatre Camins
Divendres: 13:30 h - 14:45 h - 17:30 h
Dissabte i diumenge: 07:35 h - 09:15 h - 10:30 h - 13:30 h - 14:45 h - 17:30 h

Quatre Camins → Barcelona
Divendres: 17:00 h - 18:30 h - 20:30 h
Dissabte i diumenge: 10:00 h - 11:30 h - 12:45 h - 14:15 h - 17:00 h - 18:30 h - 20:30 h

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia i Interior
Secretaria de Serveis Penitenciaris,
Rehabilitació i Justícia Juvenil
Centre Penitenciari Quatre Camins

**INFORMACIÓ
BÀSICA**
adreçada
als familiars
dels interns
**HORARIS
DE VISITA,
PAQUETERIA
I PECULI**

**Adreça de Centre i
Telèfon**

Carretera del Masnou a
Granollers, Km. 13,425
08400 Granollers
Tel: 938422461 FAX: 938422526
Comissió d'Assistència Social
Tel: 933170249

**Horari de comunicacions per
locutors segons mòduls de
residència**

MÒDUL 1
Divendres i dissabte tarda
MÒDUL 2
Divendres i diumenge tarda
**MÒDULS 3, 4, Infermeria i
DAE**
Dissabte i diumenge matí
MÒDULS 6, 7, 8
Dissabte i diumenge tarda
DMS
De dilluns a dijous
MÒDUL 5 / DERT
Segons situació de l'intern.
Consulteu a informació

**Horari finestreta de
comunicacions i
paquets**

Divendres de 13:30 a 18:30
Dissabtes i diumenges
de 8:00 a 18:30

**Torns de comunicació
orals**

Matí
1er Torn: de 09:00 a 09:30
2^{on} Torn: de 09:45 a 10:15
3er Torn: de 10:30 a 11:00
4^{on} Torn: de 11:15 a 11:45
5^{on} Torn: de 12:00 a 12:30
6^{on} Torn: de 12:45 a 13:15

Els visitants d'interns de
mòduls que comuniquen
al matí tenen temps fins les
12:15 per apuntar-s'hi

Tarda:
1er Torn: de 16:00 a 16:30
2^{on} Torn: de 16:45 a 17:15
3er Torn: de 17:30 a 18:00
4^{on} Torn: de 18:15 a 18:45
5^{on} Torn: de 19:00 a 19:30

**Horari de comunicacions
ESPECIALS (VIS A VIS
FAMILIARS I INTIMS)**

Divendres, dissabte i diumenge matí
1er Torn de 09:15 a 10:45/12:15
2on Torn de 11:30 a 13:00
De dilluns a diumenge tardes
1er Torn de 14:45 a 16:15/17:45
Excepte divendres 1er torn de 16:15
a 17:45/19:15
2on Torn: de 18:30 a 20:00

A totes les comunicacions els
visitants s'han de personar com
a mínim mitja hora abans de
que s'iniciï la comunicació.

Horari de peculi

Dilluns a Divendres
Matí de 08:00 a 14:00
Tarda de 15:00 a 17:30
Dissabte i Diumenge
Matí de 08:30 a 13:30
Tarda de 14:30 a 17:30

Annex 3: Dos models d'autoritacions on els familiars consisteixen els escorcolls.

El primer model és per a un escorcoll no integral, el segon model és per a un escorcoll integral.

ANNEX 1

El Sr.....amb
D.N.I..... que a les hores del dia
d'avui tinc programada una comunicació especial vis a vis amb
l'intern
accepto voluntàriament sotmetre'm a un escorcoll personal per tal
de descartar que sóc portador/a d'objectes o substàncies
prohibides per les normes d'aquest Centre.

Signatura.

 Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia
Direcció General de Serveis
Penitenciaris i de Rehabilitació
Centre Penitenciari Quatre Camins

La Roca del Vallés, de de

ANNEX 2

El Sr.....amb
D.N.I..... que a les hores del dia
d'avui tinc programada una comunicació especial vis a vis amb
l'intern
accepto voluntàriament sotmetre'm a un escorcoll integral de la
meva persona per tal de descartar que sóc portador/a d'objectes o
substàncies prohibides per les normes d'aquest Centre.

Signatura.

La Roca del Vallés, de de